

Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançları ve Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları

Pre-Service Teachers' Self-Efficacy Beliefs and Attitudes towards Profession

Hasan DEMİRTAŞ* Melike CÖMERT** Niyazi ÖZER***

İnönü Üniversitesi

Öz

Bu araştırma ile öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarının ve öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi, öğretmen adaylarının özyeterlik inançları ile öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ndeki lisans programlarının 4. sınıflarında öğrenim görmekte olan toplam 1.307 (K= 584, E= 723) öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise, evrenden tabakalı örnekleme yöntemi ile seçilen toplam 380 öğretmen adayı oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının öz-yeterlik algılarının cinsiyet ve öğrenim görülen program değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılaştığı, mesleğe yönelik tutumlarının ise araştırma değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının özyeterlik algıları ile mesleğe yönelik tutumları arasında pozitif yönde ancak düşük düzeyde bir korelasyon olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Özyeterlik, tutum, öğretmenlik mesleği, öğretmen adayları.

Abstract

The purpose of this study was to investigate pre-service teachers' self-efficacy beliefs and their attitudes towards teaching profession and also to explore the relationships between pre-service teachers' self-efficacy beliefs and their attitudes towards teaching profession. The population of the study consisted of 1.307 (F=584, M=723) 4th grade pre-service teachers, studying at İnönü University, Faculty of Education, during 2006-2007 semester. The sample of the study consisted of 380 pre-service teachers chosen by stratified sampling method. Research results revealed that pre-service teachers' self efficacy beliefs differ significantly in terms of gender and department variables. Results also showed that students' attitudes towards teaching profession did not differ significantly in terms of the research variables. Lastly, a slight but positive correlation was found between pre-service teachers' self-efficacy beliefs and their attitudes towards teaching profession.

Keywords: Self efficacy, attitude, teaching profession, pre-service teachers

* Yrd. Doç. Dr. Hasan DEMİRTAŞ, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, hdemirtas@inonu.edu.tr

** Arş. Gör. Melike CÖMERT, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, mcomert@inonu.edu.tr

*** Arş. Gör. Niyazi ÖZER, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, nozer@inonu.edu.tr

Summary

Introduction

Children's success at school is particularly crucial in any advanced society that places education at the core of their socio-economic development (Caprara, Barbaranelli, Steca & Malone, 2006, p.473). Though an educational system has some major components that may affect student achievement including students, teachers, curriculum, administrators, educational experts, educational technology, and both physical and financial sources (Şişman, 2004), teachers can be regarded as the most effective component. Because compared to the other components (i.e. curriculum, physical sources, educational technology etc.) of an educational system, teachers have some crucial and molding roles in terms of realizing specified aims and objectives of the system and promoting student achievement. As teachers play a special role in children's school achievement, it is critical to understand the key mechanisms through which teachers contribute to their students' academic success (Caprara et. al, 2006). Teachers' beliefs, attitudes, and priorities are linked closely to their classroom behavior and practices (Rimm-Kaufman & Sawyer, 2004). At this point, self-efficacy beliefs and attitudes towards profession may regard as two of the important key mechanisms.

The theoretical foundation of self-efficacy is found in Bandura's (1986; 1989) Social Cognitive Theory. According to this theory, efficacy beliefs were powerful predictors of behavior as they were ultimately self-referent in nature and directed toward perceived abilities given specific task (Gürcan, 2005). Some researchers applied this theory to teachers and claimed that teachers' self-efficacy beliefs associated with teaching behaviors and student outcomes. Therefore, many educational researchers have drawn attention to the antecedents and consequences of self-efficacy. Though there are many researches concerning the teacher self-efficacy, the meaning and measurement of it has been the subject of considerable debate among scholars and researchers (i.e. Dembo & Gibson, 1985; Guskey, 1988; Tschannen-Moran, Woolfolk Hoy & Hoy, 1998; Woolfolk-Hoy & Spero, 2005). Teacher efficacy can be defined as "a teacher's belief in his or her abilities to bring about the desired outcomes of engagement and learning even among those students, who may be difficult or unmotivated" (quoted in Tschannen- Moran, Woolfolk Hoy & Hoy, 1998, p.202).

Attitudes are evaluation statements, either positive or negative, about objects, people or events. Attitudes express how an individual feels about something (Robbins, 1994). Attitudes are also "tendencies which are attributed to the individual and which form his thoughts, feelings, and behaviors about a psychological object" (Kağıtçıbaşı, 2010, p.110). The concept of attitude is one of the major subjects of consideration while analyzing the organizational behavior. Given the educational institutions, there have always been teachers who have not carried out their role to a satisfactory standard. Quality of these teachers' performance can be the result of a whole range of factors (Fidler & Atton, 2005) such as stress, burnout, low wage etc. Beside these factors, it is stated that (Semerci & Semerci, 2004) teachers' attitudes towards teaching profession have a clear role over their behaviors, especially classroom practices that may affect the quality of the student-teacher relations and learning to take place.

Purpose

We live in a knowledge-driven community (Leader, 2003). Knowledge community demands schools that produce students with the complex intellectual skills that are needed by the knowledge society (McLaughlin & Talbert, 2006). In this context teaching can be seen as the core profession, the key agent of change in today's knowledge society (Goodson & Hargreaves, 2005). Therefore quality of teachers' performance is very important to keep pace with change. With this regard, it is expected from teacher training institutions to produce effective and efficient key agents who have positive attitudes towards profession and feel confident in their self-efficacy. Hence it seems useful to conduct contemporary studies in order to determine the attitudes and self-efficacy beliefs of pre-service teachers.

Method

The population of the study consisted of 1.307 (F=584, M=723) 4th grade students, studying at 11 different departments at İnönü University, Faculty of Education, during 2006-2007 semester. The sample of the study consisted of 380 pre-service teachers, which exceeds the recommended sample size (Cohen, Manion & Morrison, 2005). Participants of the study were chosen from all departments and classes according to stratified sampling method (Balcı, 2006). Participating pre-service teachers' self efficacy beliefs was measured by *Teacher Self-Efficacy Scale (TSES)*, developed by Tschannen-Moran & Hoy (2001) and adapted in Turkish culture by Çapa, Çakıroğlu and Sarıkaya (2005). The Turkish version of the TSES consists of 24 items and three sub-scales, namely *Efficacy for Instructional Strategies*, *Efficacy for Classroom management*, and *Efficacy for Student Engagement*. In order to measure pre-service teachers' attitudes towards teaching profession *ASTP*, developed by Üstüner (2006), was used in this study. The scale consists of 34 items reflecting positive attitudes towards teaching profession. The maximum possible score that can be attained from the scale is "170", while the minimum possible score is "34". Higher scores from the scale indicate positive attitudes towards teaching profession while lower scores indicate negative attitudes towards teaching profession. When analyzing the data, t-test was used to examine differences regarding students' self-efficacy beliefs and attitudes towards teaching profession by gender and type of education. For the department variable, One-Way ANOVA analysis was used.

Results & Conclusion

Research results revealed that pre-service teachers' self efficacy beliefs differ significantly in terms of gender and department variables. A gender specific analysis of the mean scores revealed that compared to the female students, male students get higher scores from instructional strategies and classroom management sub-scales. Given the department variable, it was found that pre-service teachers attending to Music, Art and Computer Education Departments have highest mean scores form self-efficacy scale while pre-service teachers attending to Mathematics, Science and Class Teaching Departments have lowest scores. No significant difference was observed among pre-service teachers' attitudes towards teaching profession according to research variables. Lastly, a slightly positive correlation ($r = .278$, $p = .01$) was found between pre-service teachers' self efficacy beliefs and their attitudes towards teaching profession.

Giriş

"Eğitimi sosyoekonomik gelişiminin merkezine alan her gelişmiş toplumda öğrenci başarısı oldukça önemlidir" (Caprara ve diğerleri, 2006). Bir eğitim sisteminde öğrenci başarısını etkileyen öğrenci, öğretmen, müfredat, yöneticiler, eğitim uzmanları, eğitim teknolojisi, fiziki ve mali kaynaklar gibi pek çok unsur bulunmaktadır (Şişman, 2004). Ancak diğer unsurlarla karşılaştırıldığında, öğretmenlerin öğrenci başarısı üzerinde daha etkili olduğu söylenebilir. Çünkü öğretmen, bir eğitim sisteminin amaçlarına ulaşmada, eğitim ortamlarındaki program, fiziki koşullar, eğitim materyalleri vb. gibi diğer unsurların ötesinde belirleyici ve yönlendirici bir özelliğe sahiptir. Bu özelliği ile öğretmenlerin, eğitim ortamının en önemli ve etkili ögesi olduğu söylenebilir.

Öğretmenlik mesleği açısından düşünüldüğünde, bir öğretmenin hangi süreçler ya da mekanizmalar aracılığı ile öğrencilerinde akademik başarıyı sağladığının belirlenmesi oldukça önemlidir (Caprara ve diğerleri, 2006). Ancak öğretmenlerin, öğretimsel çabalarının düzeyini ve amaca dönüklüğünü etkileyen pek çok değişken bulunmaktadır. Örneğin bazı araştırmacılar (Rimm-Kaufman ve Sawyer, 2004) öğretmenlerin sahip oldukları tutumların ve önceliklerin, onların sınıflarındaki davranışları ve uygulamaları ile yakından ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Çünkü tutumlar hem sosyal algıları hem de davranışları etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). Kişi bilgi, kanaat ve inançlarını açığa vurmak istediği zaman bunu davranışlarıyla belli eder (Eren,

2000). Bireyin inançları, bütüncül bir yapı oluşturarak belirli bir biçimde davranma eğilimini, bir diğer ifade ile tutumu belirlemektedir (Deryakulu, 2004). Bu açıdan bakıldığında sahip olunan inançlar ile tutumlar doğrudan ya da dolaylı olarak birbiriyle ilişkilidir. Bu durum, öğretmen öz-yeterliği ve mesleğe ilişkin tutum kavramlarını ön plana çıkarmaktadır.

Öğretmen Özyeterliği

Özyeterliğin kavramsal temelleri, Bandura'nın (1986; 1989) *Sosyal Öğrenme Kuramı'na* dayanmaktadır. Bu kurama göre özyeterlik bireyin farklı durumlarla baş etme, belli bir performansı göstermek için gerekli etkinlikleri düzenleyip, başarılı olarak yapma kapasitesi hakkında kendi algılayışı, inancı ve yargısıdır (Gürçan, 2005). Özyeterlik kavramı öğretmen açısından değerlendirildiğinde, öğretmenliğin gerektirdiği görev ve sorumlulukları yerine getirebilmek için sahip olunması gereken bilgi, beceri ve tutumları vurgular. Bu bilgi, beceri ve tutumların kapsamı ve ölçülmesi pek çok akademisyen ve araştırmacı tarafından tartışılmıştır (Örn. Dembo ve Gibson, 1985; Guskey, 1988; Tschannen-Moran, Woolfolk Hoy ve Hoy, 1998; Woolfolk Hoyve Spero, 2005). Ancak genel bir ifade ile öğretmen özyeterliği, "*Bir öğretmenin sahip olduğu becerilerle, öğrencide bağlılık ve öğrenme gibi istenen sonuçları oluşturup oluşturamayacağına ilişkin yargısı*" (Tschannen-Moran ve Woolfolk Hoy, 2001, s.473) olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer ifadeyle öğretmen özyeterliği bir öğretmenin "*Görevlerimi yerine getirmek için gerekli düşünceleri ve eylemleri planlayıp uygulayabilir miyim?*" sorusuna verdiği cevaptır (Goddard, Hoy ve Woolfolk-Hoy, 2004).

Öğretmen özyeterliği, öğretmen etkililiği ya da başarılı öğretim ile ilişkili bir kavram olarak nitelendirilebilir. Ancak öğretmen özyeterliğinin, öğretmen etkililiği ya da başarılı öğretim ile aynı anlama geldiğini söylemek yanlıştır (Goddard, Hoy ve Woolfolk-Hoy, 2004). Bazı araştırma sonuçları (Caprara ve diğerleri, 2006; Goddard, Hoy ve Woolfolk-Hoy, 2000) öğretmen özyeterliği ile öğrenci başarısının ilişkili olduğunu göstermektedir. Benzer biçimde öğretmenlerin özyeterlik algısı ile öğretimsel yenilikleri uygulamaya çalışma, öğretime daha fazla zaman ayırma (Guskey, 1988; Stein ve Wang, 1988), sınıfta istenmeyen öğrenci davranışlarını önleme, sınıf yönetimi becerilerine sahip olma (Woolfolk ve Hoy, 1990; Woolfolk, Rosoff ve Hoy, 1990), mesleki bağlılık (Caprara ve diğerleri, 2006) gibi etkili öğretmen özelliklerinin ilişkili olduğunu gösteren pek çok çalışma bulunmaktadır.

Türkiye'de son yıllarda öğretmenlerin ya da öğretmen adaylarının özel bir alanın öğretimine ilişkin ya da genel olarak öğretmenlik mesleğine ilişkin özyeterlik düzeylerini belirlemeye dönük pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak yapılan bu çalışmaların çoğunun fen bilgisi, matematik, kimya ve bilgisayar gibi belli branşlardan öğretmen adaylarının özyeterlik düzeylerini konu aldığı (Özdemir, 2008), genel öğretmen özyeterliği konusunda yapılan çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir. Çakır, Kan ve Sünbül (2006) tarafından yapılan ve tezsiz yüksek lisans ve öğretmenlik meslek bilgisi programlarının öğrencilerin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum ve özyeterlik algıları açısından karşılaştırılmasını amaçlayan çalışmada, tezsiz yüksek lisans programlarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum ve özyeterlik algıları üzerinde daha olumlu bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Özdemir (2008) tarafından yapılan ve sınıf öğretmeni adaylarının öğretim sürecinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesine ilişkin özyeterlik inançlarının çeşitli değişkenler açısından incelendiği çalışmada, özyeterlik inancının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı biçimde farklılaştığı belirlenirken, mezun olunan lise, öğrenim görülen üniversite ve öğrenim türü açısından herhangi anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir. Ekici (2008) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, sınıf yönetimi dersinin öğretmen adaylarının öğretmen özyeterlik algı düzeyini geliştirmede önemli bir etkisi olduğu, öğretmen adaylarının özyeterlik algılarının cinsiyet, genel akademik başarı ve mezun olunan lise türü değişkenleri açısından istatistiksel olarak anlamlı biçimde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Çapri ve Çelikkaleli (2008) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise, öğretmen adaylarının yeterlik inançları üzerinde, cinsiyet, program ve fakülte değişkenlerinin anlamlı bir etkisinin bulunduğu belirlenmiştir.

Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutum

Tutum bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarıyla davranışın önemli bir yordayıcısı olarak görülen psikolojik bir değişken olarak nitelendirilmektedir. Tutum, bir tutum nesnesine doğru bir eğilimi, o tutum nesnesine karşı ya da ondan yana olmayı içerir (Çakır, Kan ve Sünbül, 2006). Bir diğer ifadeyle tutum, “Bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir” (Kağıtçıbaşı, 2010: 110). Bu özellikleri nedeniyle tutum, örgütsel davranış alanında üzerinde önemle durulan ve sıklıkla araştırılan temel konulardan biri olmaktadır. Örgütsel davranış bilimi, işle ilgili olan sınırlı sayıda tutumla ilgilenir. Bunlar; iş doyumunu, işe ilgi ve örgüte bağlılıktır (Robbins, 1994). Eğitim örgütleri açısından bakıldığında, öğretmenlerin işlerinden doyum sağlama ve mesleklerine bağlı olma düzeylerini etkileyen en önemli etkenlerden biri, öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarıdır. Öğretmenlerin mesleğe ilişkin tutumları, onların davranışlarına ve sınıf atmosferine yansyarak öğrencilerinin kişilik geliştirmelerinde, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin niteliğinde ve öğrenmenin sağlanmasında belirgin bir rol oynamaktadır (Semerci ve Semerci, 2004).

Öğretmenlerin mesleklerine ilişkin sahip oldukları tutumun, tüm tutumlar gibi sonradan öğrenilmesi öğretmen eğitiminin önemini ortaya koymaktadır (Can, 1987). Öğretmen yetiştirme programlarında da öğrencilere kazandırılacak bilgiler, duygular ve beceriler sayesinde, mesleki yaşamdaki davranışlarının daha etkili olması sağlanmaya çalışılmaktadır. Öğretmenlik mesleğini uygulayacak olan bireylerin bu mesleğin gerekliliklerini daha etkili biçimde yerine getirebilmelerinin koşullarından biri de mesleğe yönelik tutumlarının olumlu olmasıdır. Öğretmen yetiştirme açısından bakıldığında nitelikli öğretmenin yetiştirilmesi, programın başarısının artırılması için öğretmen adaylarının mesleğine ilişkin tutumlarının belirlenmesi ve olumsuz ise olumlu yönde değiştirilmesi zorunludur (Semerci ve Semerci, 2004). Ayrıca gerek öğretmen yetiştirme uygulamalarında gerekse öğretmenlik mesleğinin çalışma koşullarında sürekli değişiklikler olmaktadır. Bu nedenle öğretmen yetiştirme programlarında okumakta olan öğrencilerin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını belirlemeye ilişkin güncel araştırmaların yapılması oldukça önemlidir (Üstüner, 2006). Bu bağlamda Türkiye’deki farklı üniversitelerde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının, mesleğe ilişkin tutumlarını farklı değişkenler açısından incelemeyi amaçlayan pek çok çalışma (Örn. Bozdoğan, Aydın ve Yıldırım, 2007; Çakır, 2005; Çakır, Kan ve Sünbül, 2006; Çapa ve Çil, 2000; Çeliköz ve Çetin, 2004; Gürbüz ve Kışoğlu, 2007; Semerci ve Semerci, 2004; Şimşek, 2005; Üstüner, Demirtaş ve Cömert, 2009; Yüksel, 2004) yapılmıştır. Çapa ve Çil (2000) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlik mesleğini sevme boyutu açısından kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre mesleğe karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları, ancak meslekte kendine güven boyutu açısından ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha olumlu tutum içinde olduğu belirlenmiştir. Bozdoğan, Aydın ve Yıldırım (2007) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının cinsiyete ve öğrenim gördükleri bölümü tercih etme nedenlerine göre anlamlı olarak değiştiği tespit edilmiştir. Üstüner, Demirtaş ve Cömert (2009) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise, öğretmenlik mesleğini içsel nedenlerden dolayı seçen öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumları ile dışsal nedenlerden dolayı seçen öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumları arasında anlamlı farklılığın olduğu gözlenmiştir.

Özyeterlik İnancı-Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutum İlişkisi

Bir öğretmenin, mesleğinde başarılı olması bir yandan okulda ona sunulan olanaklar, öğrencilerin ve velilerin eğitime olan ilgileri, okuldaki destekleyici çalışma ortamı gibi öğretmen dışındaki faktörlerden etkilenirken, diğer yandan öğretmenin mesleğe yönelik tutumu ve özyeterlik algısı gibi içsel faktörlerden de etkilenir. Öğretmen adaylarının kendilerini alanlarında daha yeterli algılamaları ve öğretmenlik mesleğine ilişkin olumlu tutumlara sahip olmaları, onların gelecekte mesleklerini nasıl algıladıklarının bir yansıması olarak kabul edilebilir (Şahin, Zade ve Direk, 2009). Yapılan araştırmalar, öğretmen adaylarının yeterliklerine ilişkin inançlarının ve mesleğe yönelik tutumlarının onların sınıf yönetimi yaklaşımlarını, öğrencileri derse katma çabalarını ve tercih edecekleri yöntem ve stratejileri de etkilediğini göstermektedir. Ancak bir

öğretmenin özyeterlik inancı ve mesleğe ilişkin tutumu, sadece onun sınıf içi etkinliklerini değil, okuldaki eğitim-öğretim etkinliklerinin niteliğini de etkileyecektir. Bu nedenle mesleğe yönelik olumlu bir tutuma ve yüksek özyeterlik inancına sahip olan bir öğretmenin, mesleğinde daha başarılı olacağı söylenebilir. Nitekim bazı araştırmacılar, iyi niteliklere sahip bir öğretmenin, öğrencilerinin öğrenmesi üzerinde olumlu bir etki yapabilmesi için branşına ve öğretmenlik mesleğine ilişkin olumlu tutum ve inançlara sahip olması gerektiği konusunda ortak görüş bildirmektedir (Çakıroğlu ve Işıksal, 2009)

İstemediği bir mesleğe girmek zorunda kalmış, mesleğini etkili yürütebilmek için gerekli bilgileri özümsememiş, çalışma ve gelişmeye hevesi olmayan öğrencilerin nitelikli öğretmen olarak yetiştirilmesi zordur (Pehlivan, 2009). Benzer biçimde alan bilgisi ve öğretmenlik meslek bilgi ve becerilerindeki yeterliğine ilişkin inancı zayıf olan bir öğretmen adayının, mesleğini etkili bir şekilde yapmak için uğraş vermesini beklemek de güçtür. Bu nedenle, öğretmen yetiştiren kurumlarda verilen eğitimin amaçları arasında, öğretmen adaylarının mesleğe yönelik olumlu tutum geliştirmelerini ve mesleki yeterliğe ulaşmalarını sağlamak da yer almaktadır. Mesleğe yönelik olumlu bir tutuma sahip olan bir öğretmen adayının, mesleki yeterliğini geliştirmeye çaba göstereceği ve yeterlik açısından kendisini daha objektif olarak değerlendirebileceği ve eksiklerini gidermek için daha çok çalışacağı ileri sürülebilir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Günümüz toplumlarında bilginin her alanda egemen olduğuna (Leader, 2003) tanık olunmaktadır. Bilim ve teknolojiye büyük ve hızlı değişim ve gelişmelerin yaşandığı böyle bir çağda, bilgi toplumunun gerektirdiği entelektüel bilgi ve becerilere sahip öğrenciler yetiştiren okullara olan ihtiyaç gittikçe artmaktadır (McLaughlin ve Talbert, 2006). Bu açıdan bakıldığında okullarda verilen eğitimin niteliğinin yükseltilmesinde, insanların ve toplumun geliştirilmesinde öğretmenlerin rolünün oldukça önemli olduğu söylenebilir. Örneğin Goodson ve Hargreaves (2005) öğretmenlik mesleğini, bilgi toplumunun gerektirdiği insan gücünü yetiştirme sorumluluğunu üstlenmesi açısından, günümüzün en temel mesleklerinden biri olarak nitelendirmektedir. Bu özelliği nedeniyle pek çok ülkede öğretmenlik mesleği, öğretmenlerin yetiştirilme biçimi ve niteliği sorgulanmakta, öğretmen yetiştirme hemen hemen her eğitim sisteminin önemli sorun alanlarından birisi olarak görülmektedir. Sabır, özveri ve sürekli çalışma gerektiren öğretmenlik mesleğinde başarılı olabilmek için bu mesleği severek ve isteyerek yapmak kadar (Çapa ve Çil, 2000) öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip olduğuna ilişkin inançlar da önemlidir. Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, bazı araştırmalarda öğretmenlerin ya da öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin tutumlarının, bazılarında ise özyeterlik inançlarının incelendiği görülmektedir. Ancak, öğretmenler ve aday öğretmenlerin öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ile özyeterlik inançları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar oldukça sınırlıdır (Çapri ve Çelikkaleli, 2008). Bu nedenle bu araştırma ile öncelikli olarak öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarının ve öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının cinsiyet, öğrenim görülen program ve öğrenim türü değişkenleri açısından incelenmesi, daha sonra ise öğretmen adaylarının özyeterlik inançları ile öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri belirlenirken, hem özyeterlik hem de tutum konusunda yapılan araştırmalar incelenmiş, diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırma yapabilmek amacıyla bu araştırmalarda sıklıkla kullanılan değişkenler tercih edilmiştir. Öğretmenlerin sınıf içi davranışları üzerinde önemli etkileri olduğundan pek çok öğretmen yetiştirme programı öğrencilerin eğitim-öğretime ilişkin inançlarını geliştirmeyi hedeflemektedir (Çakıroğlu ve Işıksal, 2009). Bu programlarının hedeflerine ne düzeyde ulaştığının değerlendirilmesi açısından öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının ve özyeterlik algılarının belirlenmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle araştırmadan elde edilen sonuçların, sınırlı da olsa öğretmen yetiştirme kurumlarının etkililiğinin değerlendirilmesine bir katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumları ile özyeterlik inançlarının belirlenmesinde genel tarama modeli (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008; Karasar, 2005) kullanılmıştır. Diğer yandan öğretmen adaylarının özyeterlik algıları ile öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarının birlikte değişip değişmediği, birlikte bir değişim varsa bunun ne şekilde olduğu tespit edilmeye çalışılırken ilişkisel tarama modeli (Büyüköztürk vd., 2008; Karasar, 2005) kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ndeki lisans programlarının, 4. sınıflarında 2006–2007 öğretim yılında öğrenim görmekte olan toplam 1.307 (K= 584, E= 723) öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, evrenden tabakalı örnekleme (Balci, 2006) yolu ile bütün bölümler ve programlardan seçilen toplam 388 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu örneklem büyüklüğü alanyazında yer alan değerlerin (Cohen, Manion ve Morrison, 2005) üstündedir. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programı öğrencileri, programın kendine özgülüğü (*öğretim stratejileri, sınıf yönetimi ve öğrenci katılımına ilişkin farklılık*) nedeniyle araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Örnekleme yer alan öğretmen adaylarının tamamına veri toplama aracı uygulanmıştır. Cevaplanıp dönen veri toplama araçlarından hatalı ve eksik doldurulan sekiz adet form elendikten sonra geriye kalan 380 adet form değerlendirmeye alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Öğretmen Özyeterlik Ölçeği: Araştırmada kullanılan öğretmen özyeterlik ölçeğinin orijinal formu Tschannen-Moran ve Hoy (2001) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçeye uyarlama ve geçerlik ve güvenilirlik çalışması ise Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından yapılmıştır. Öz-yeterlik ölçeği toplam 24 madde ve üç alt boyuttan oluşmaktadır. "*Öğrenci katılımını sağlama*" olarak adlandırılan birinci boyut; öğretmenlerin öğrencileri okul etkinliklerini iyi yapabileceklerine ne düzeyde inandırabilecekleri ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. "*Sınıf yönetimi*" olarak adlandırılan ikinci boyut; öğretmenlerin sınıfta istenmeyen davranışları ne düzeyde kontrol edebilecekleri ile ilgilidir. "*Öğretimsel stratejiler*" olarak adlandırılan üçüncü boyut ise öğretmenlerin farklı öğretim ve değerlendirme stratejilerini ne düzeyde kullanabileceklerine ilişkin maddelerden oluşmaktadır. Çapa, Çakıroğlu ve Sarıkaya (2005) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında, ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için yapılan analizler sonucunda, her bir boyut için hesaplanan iç tutarlılık katsayıları şöyledir: *Öğrenci katılımını sağlama* ".82", *sınıf yönetimi* ".84", *öğretimsel stratejiler* ".86" ve ölçeğin geneli ".93". Bu çalışmada yapılan analizler sonucunda elde edilen iç tutarlılık katsayıları ise şöyledir: *Öğrenci katılımını sağlama* ".81", *sınıf yönetimi* ".81", *öğretimsel stratejiler* ".80" ve ölçeğin geneli ".91".

Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeği: Araştırmada öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını belirlemek amacıyla, Üstüner (2006) tarafından geliştirilen tutum ölçeği kullanılmıştır. Ölçek öğretmenlik mesleğine yönelik tutumu yansıtan toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Tutum ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan 170, en düşük puan ise 34'tür. Ölçekten alınan puanın yüksekliği, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumun olumlu olması, düşüklüğü ise olumsuz olması anlamına gelmektedir. Ölçeğin ölçüt ölçek geçerliliğinin ".89", puan kararlılığına ilişkin güvenilirlik katsayısının ".72", iç tutarlılık katsayısının ise ".93" olduğu ifade edilmiştir (Üstüner, 2006). Bu çalışmada yapılan analizler sonucunda ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ".92" olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, elde edilen veriler değerlendirilirken öncelikle bağımsız değişkenler için betimsel istatistik hesaplamaları yapılmıştır. Varyansların homojen olduğu belirlendikten sonra;

öğretmen adaylarının özyeterliklerinin ve mesleğe yönelik tutumlarının cinsiyet ve öğrenim türü değişkenlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız gruplar için t-testi, öğrencisi olunan bölüm ya da program değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile gruplar arası farklılığı belirlemek için de LSD testi yapılmıştır. Öğretmen adaylarının özyeterlik algıları ile mesleğe yönelik tutumları arasındaki ilişkinin düzeyini belirlemek amacıyla korelasyon istatistikleri yapılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarına ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarına ilişkin elde edilen bulgular aşağıda, bağımsız değişkenlerin sırasına göre verilmiştir.

Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançlarının ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi

Öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarının ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançlarının ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkeni Açısından Analiz Sonuçları

Ölçek	Boyut	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	p
Özyeterlik	Öğrenci Katılımını Sağlama	Kadın	201	30,65	3,31	-1,11	0,27
		Erkek	179	31,05	3,62		
	Öğretim Stratejileri	Kadın	201	30,84	3,68	-3,34	0,01*
		Erkek	179	32,12	3,78		
	Sınıf Yönetimi	Kadın	201	30,41	3,64	-4,25	0,00*
		Erkek	179	32,07	3,93		
Toplam	Kadın	201	91,92	9,12	-3,43	0,01*	
	Erkek	179	95,25	9,78			
Tutum	Kadın	201	138,76	20,33	0,06	0,99	
	Erkek	179	138,74	22,01			

*p< .05

Tablo 1’de görüldüğü gibi, öğretmen adaylarının özyeterlik inançları cinsiyet değişkenine göre; ölçeğin öğretim stratejileri ve sınıf yönetimi alt boyutlarında erkek öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir farklılık gösterirken, öğrenci katılımını sağlama boyutunda anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Özyeterlik ölçeğinin toplam puanlarına bakıldığında, öğretmen adaylarının görüşleri erkek adaylar lehine anlamlı biçimde farklılaşmaktadır. Erkek adaylar, bayanlara oranla kendilerini daha yeterli olarak algılamaktadırlar. Öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumları cinsiyet değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Her iki grup öğretmen adayı mesleğe yönelik olumlu tutuma sahiptir. Grupların puan ortalamalarının birbirine yakın olması, mesleğe yönelik benzer tutumlara sahip oldukları biçiminde değerlendirilebilir.

Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançlarının ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Bölüm/Program Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi

Öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarının ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının bölüm-program değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan varyans analizi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

Öğretmen Adaylarının Öz-yeterlik İnançlarının ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Program Değişkeni Açısından Analiz Sonuçları

Ölçek	Boyut	Program	N	\bar{X}	Ss	F	p	Fark (LSD)
Öz-yeterlik	Öğrenci Katılımını Sağlama	1) Fen Bilgisi	48	30,35	3,69	2,08	0,03*	
		2) Sınıf Öğretmenliği	79	30,75	3,19			
		3) İlköğretim Matematik	37	28,91	3,46			
		4) Okul Öncesi	29	30,62	2,85			
		5) Sosyal Bilgiler	27	31,18	3,64			
		6) İngilizce	12	30,41	2,10			
		7) Beden Eğitimi	20	31,05	4,07			
		8) Müzik	38	31,21	3,75			
		9) Resim	35	31,68	2,80			
		10) Türkçe	45	31,86	3,82			
		11) BÖTE*	10	31,80	2,57			
	Toplam	380	30,84	3,46				
Öz-yeterlik	Öğretim Stratejileri	1) Fen Bilgisi	48	31,33	3,51	0,86	0,57	
		2) Sınıf Öğretmenliği	79	31,34	3,71			
		3) İlköğretim Matematik	37	31,29	3,39			
		4) Okul Öncesi	29	29,79	3,33			
		5) Sosyal Bilgiler	27	31,92	3,85			
		6) İngilizce	12	31,25	2,86			
		7) Beden Eğitimi	20	31,50	4,00			
		8) Müzik	38	32,07	3,89			
		9) Resim	35	31,82	3,69			
		10) Türkçe	45	31,97	4,59			
		11) BÖTE	10	31,00	4,47			
	Toplam	380	31,45	3,78				
Öz-yeterlik	Sınıf Yönetimi	1) Fen Bilgisi	48	30,93	3,20	3,81	0,00*	
		2) Sınıf Öğretmenliği	79	30,22	3,99			
		3) İlköğretim Matematik	37	30,59	3,48			
		4) Okul Öncesi	29	29,24	3,07			
		5) Sosyal Bilgiler	27	32,55	3,50			
		6) İngilizce	12	29,25	3,16			
		7) Beden Eğitimi	20	31,15	4,73			
		8) Müzik	38	32,71	3,74			
		9) Resim	35	32,57	3,55			
		10) Türkçe	45	32,48	4,03			
		11) BÖTE	10	30,40	4,67			
	Toplam	380	31,19	3,87				
Özyeterlik	Toplam	1) Fen Bilgisi	48	92,62	8,83	2,11	0,02*	
		2) Sınıf Öğretmenliği	79	92,32	9,13			
		3) İlköğretim Matematik	37	90,81	8,44			
		4) Okul Öncesi	29	89,65	8,11			
		5) Sosyal Bilgiler	27	95,66	9,40			
		6) İngilizce	12	90,91	6,92			
		7) Beden Eğitimi	20	93,70	12,18			
		8) Müzik	38	96,00	9,94			
		9) Resim	35	96,08	8,61			
		10) Türkçe	45	96,33	11,19			
		11) BÖTE	10	93,20	10,16			
	Toplam	380	93,48	9,57				
Tutum	Toplam	1) Fen Bilgisi	48	132,93	22,01	1,19	0,30	
		2) Sınıf Öğretmenliği	79	138,64	20,89			
		3) İlköğretim Matematik	37	144,21	16,68			
		4) Okul Öncesi	29	137,96	18,20			
		5) Sosyal Bilgiler	27	140,37	20,43			
		6) İngilizce	12	141,50	20,15			
		7) Beden Eğitimi	20	134,75	22,77			
		8) Müzik	38	138,63	20,95			
		9) Resim	35	144,68	21,53			
		10) Türkçe	45	138,75	24,97			
		11) BÖTE	10	129,70	17,91			
	Toplam	380	138,75	21,11				

*p< .05

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğretmen adaylarının özyeterlik inançları, öğrenci katılımını sağlama, sınıf yönetimi alt boyutlarında ve ölçeğin toplamında anlamlı biçimde farklılaşmaktadır. Öğrenci katılımını sağlama alt boyutuna ilişkin özyeterlik inanç puan ortalamalarına bakıldığında, Türkçe, Resim-İş ve BÖTE bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının en yüksek ortalamalara, İlköğretim Matematik, Fen Bilgisi ve İngilizce Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının ise en düşük ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Sınıf yönetimi alt boyutuna ilişkin özyeterlik inanç puan ortalamaları incelendiğinde ise, Müzik, Resim-İş ve Sosyal Bilgiler programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının en yüksek ortalamalara, İngilizce, Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının ise en düşük ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Özyeterlik ölçeğinden alınan toplam puanlar açısından bakıldığında, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Müzik ve Resim-İş öğretmenliği programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adayları, diğer programlarda öğrenim gören öğretmen adaylarına göre kendilerini daha yeterli olarak algılamaktadırlar. Diğer yandan Okul Öncesi Öğretmenliği ve İlköğretim Matematik öğretmenliği programlarında öğrenim gören adaylar kendilerini diğerlerine oranla daha az yeterli olarak algılamaktadırlar.

Öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumları program değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Mesleğe yönelik tutum açısından grup ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamaların Resim-İş ve İlköğretim Matematik programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarına ait olduğu görülmektedir. Burada vurgulanması gereken bir bulgu, diğer programlarla karşılaştırıldığında, İlköğretim Matematik Öğretmenliği programında öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının özyeterlik inanç puanlarının düşük, mesleğe yönelik tutum puanlarının ise yüksek olmasıdır. Diğer yandan mesleğe yönelik tutum puanları en düşük olan grup BÖTE öğretmenliği adaylarıdır.

Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançlarının ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Öğrenim Türü Değişkeni Açısından Değerlendirilmesi

Öğretmen adaylarının özyeterlik inançları ile mesleğe yönelik tutumlarının öğrenim türü değişkenine göre analiz sonuçları aşağıda Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançlarının ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Öğrenim Türü Değişkeni Açısından Analiz Sonuçları

Ölçek	Boyut	Öğrenim Türü	N	\bar{X}	Ss	t	p
Özyeterlik	Öğrenci Katılımını Sağlama	Birinci Öğretim	236	30,92	3,16	0,62	0,54
		İkinci Öğretim	144	30,70	3,91		
	Öğretim Stratejileri	Birinci Öğretim	236	31,13	3,69	-,71	0,47
		İkinci Öğretim	144	31,95	3,87		
	Sınıf Yönetimi	Birinci Öğretim	236	30,98	3,81	-1,38	0,17
		İkinci Öğretim	144	31,54	3,94		
Toplam	Birinci Öğretim	236	93,05	9,21	-1,14	0,25	
	İkinci Öğretim	144	94,20	10,12			
Tutum	Birinci Öğretim	236	138,00	19,91	-0,88	0,43	
	İkinci Öğretim	144	139,97	22,96			

*p< .05

Öğretmen adaylarının özyeterlik inançları öğrenim türü değişkenine göre özyeterlik ölçeğinin hem alt boyutlarında hem de toplamında anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Özyeterlik ölçeğinden adayların almış oldukları toplam puanlar, her iki gruptaki öğretmen adaylarının benzer algılara sahip olduklarını göstermektedir. Benzer biçimde, öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumları, öğrenim türü değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Hem birinci hem ikinci öğretim öğrencileri mesleğe yönelik benzer tutumlara sahiptir.

Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançları ile Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki

Bu araştırmanın amaçlarından biri, öğretmen adaylarının özyeterlik inançları ile mesleğe yönelik tutumları arasındaki ilişkinin düzeyini belirlemektir. Bu amaçla yapılan Pearson korelasyon analizi sonucunda, Tablo 4'te görüldüğü gibi korelasyon katsayısı " $r = .278$ " olarak bulunmuştur. Bu bulgu, öğretmen adaylarının özyeterlik inançları ile mesleğe yönelik tutumları arasında düşük düzeyde bir korelasyon olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.

Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançları ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki Korelasyon

	1	2	3	4
1. Öğrenci Katılımını Sağlama	1			
2. Öğretimsel Stratejiler	.644**	1		
3. Sınıf Yönetimi	.571**	.621**	1	
4. Özyeterlik Toplam	.847**	.879**	.856**	1
5. Tutum Toplam	.241**	.224**	.254**	.278**

** $p < .01$

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının, özyeterlik inançlarının ve mesleğe yönelik tutumları ile özyeterlik inançları arasındaki ilişkinin düzeyinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarının cinsiyet değişkenine göre; ölçeğin öğretimsel stratejiler, sınıf yönetimi alt boyutlarında ve ölçeğin genelinde anlamlı biçimde farklılaştığı, öğrenci katılımını sağlama boyutunda ise anlamlı biçimde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına oranla hem özyeterlik ölçeğinin alt boyutları hem de toplamında kendilerini daha yeterli olarak algıladıkları görülmektedir. Karadağ, Baloğlu ve Çalışkan (2009) tarafından yapılan çalışmada da erkek öğretmen adaylarının sınıf yönetimi, öğretim stratejileri ve öğrenci ilgisini sağlama boyutları açısından kendilerini daha yeterli algıladıkları belirlenmiştir. Benzer biçimde Morgil, Seçken ve Yücel (2004) tarafından yapılan araştırma sonucunda da erkek öğretmen adaylarının, kimya öğretimine yönelik özyeterlik inançlarının, çalışmaya katılan bayan öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum toplumsal norm ve değerlerin bir sonucu olarak erkeklerin birçok konuda kadınlara oranla kendilerine daha çok güvenmeleri ile ilişkilendirilebilir.

Program değişkenine göre öğretmen adaylarının özyeterliklerine ilişkin inançları, öğrenci katılımını sağlama ve sınıf yönetimi alt boyutlarında ve ölçeğin genelinde anlamlı biçimde farklılaşmaktadır. Grupların aritmetik ortalamaları incelendiğinde, sosyal alanlarda öğrenim gören öğretmen adaylarının, fen ve matematik alanlarında öğrenim gören öğretmen adaylarına oranla kendilerini daha yeterli algıladıkları görülmektedir. Özyeterlik ölçeğinden alınan toplam puanlar açısından bakıldığında, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Müzik ve Resim-İş Öğretmenliği programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adayları, Sınıf Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği ve İlköğretim Matematik Öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarına göre kendilerini daha yeterli olarak algılamaktadırlar. Araştırmanın bu sonuçları Çakır, Kan ve Sünbül (2006); Gürbüz Türk ve Şad (2009) tarafından yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlarla paralellik göstermektedir. Çakır, Kan ve Sünbül (2006) tarafından yürütülen çalışmada, sosyal alanlar eğitimi programına katılan öğrencilerin özyeterlik algılarının, fen ve matematik alanları eğitimi programına katılan öğrencilere göre daha yüksek olduğu, Gürbüz Türk ve Şad (2009) tarafından yapılan çalışmada ise, Beden Eğitimi, Resim, Müzik ve Sınıf

Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerinin, Fen Bilgisi, Matematik ve İngilizce Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerine göre daha yüksek özyeterlik inançlarına sahip olduğu belirlenmiştir. Müzik ve Resim-İş Öğretmenliği adayları açısından bakıldığında, bu programlara girişin yetenek sınavları ile olması, son yıllarda bu bölümleri tercih eden adayların çoğunlukla güzel sanatlar liselerinden gelmesi ve almış oldukları eğitimin de etkisiyle kendilerini alanlarında yetenekli olarak görmeleri, bu öğretmen adaylarının özyeterlik algılarını olumlu yönde etkilemiş olabilir. Öğrencilerin derse katılımını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen pek çok değişken (örn., öğrencinin derse ilişkin tutumu, öğrencinin öğretmene ilişkin tutumu, fiziksel ortam vb.) bulunmaktadır. Matematik ve fen dersleri öğrencilere göre zor ve can sıkıcı olarak nitelendirilirken, öğretmenlere göre öğretimi zor ve öğrenci ilgisi düşük olan dersler olarak nitelendirilmektedir (Öcalan, 2004). Nitekim bazı araştırma sonuçları (Baykul, 1990), öğrencilerin matematik ve fen derslerine karşı tutumlarının ilköğretim beşinci sınıftan lise ve dengi okulların son sınıflarına doğru sürekli olarak olumsuz yönde değiştiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan ilköğretim düzeyindeki öğrencilerle yapılan araştırmalardan (Nacakçı, 2006; Yetim, 2006) elde edilen sonuçlar ışığında, bu kademedeki öğrencilerin Müzik, Resim-İş ve Türkçe derslerine ilişkin tutumlarının olumlu olduğu ve bu derslerin öğrenciler tarafından sevilen dersler arasında yer aldığı söylenebilir. Diğer derslere göre daha fazla çaba gerektiren Matematik ve Fen Bilgisi gibi sayısal derslere ilişkin öğrenci ve öğretmen tutumları göz önünde bulundurulduğunda, İlköğretim Matematik ve Fen Bilgisi programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının düşük ortalamalara sahip olmaları beklenen bir durum olarak açıklanabilir. Öğrencilerin aktif oldukları dersler olması, öğretmenlerin Müzik, Resim-İş derslerinde yönetim açısından fazla zorluk yaşamamaları ve öğrencilerin bu derslere yönelik tutumlarının olumlu olmasının, bu branşlardaki öğretmen adaylarının kendilerini daha yeterli algılamalarının nedenlerinden birisi olduğu söylenebilir.

Öğrenim türü değişkenine göre öğretmen adaylarının özyeterlik inançları anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Grupların puan ortalamaları incelendiğinde, hem birinci hem de ikinci öğrenime devam eden öğretmen adaylarının kendilerini oldukça yeterli olarak algıladıkları görülmektedir. Özdemir (2008) tarafından yürütülen araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının da öğretimin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi boyutlarına ilişkin özyeterlik inançlarının, kayıtlı oldukları öğretim türüne göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirlenmiştir. Eğitim fakültelerinin cinsiyet, öğrenim türü ve bölüm ayrımı yapmaksızın, bütün öğrencilere benzer yeterlik algısı kazandırmayı hedeflemesi gerektiği düşünüldüğünde, araştırmanın bu bulgusunun beklentilerle uyumlu olduğu söylenebilir.

Öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin tutumları, araştırma değişkenlerine göre anlamlı biçimde farklılaşmamaktadır. Alanyazında öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumlarını farklı değişkenler açısından inceleyen araştırmalar incelendiğinde, birbiri ile tutarlı sonuçlar elde edildiğini söylemek güçtür. Örneğin mesleğe ilişkin tutumun cinsiyet değişkeni açısından incelendiği bazı araştırmalarda (Çapa ve Çil, 2000; Çapri ve Çelikkaleli, 2008; Gürbüz ve Kışoğlu, 2007; Üstüner, Demirtaş ve Cömert, 2009) kadınların erkeklere oranla öğretmenlik mesleğine ilişkin daha olumlu tutumlara sahip oldukları, bazı araştırmalarda ise (Bulut, 2009; Bulut ve Doğar, 2006; Çakır, Erkuş ve Kılıç, 2004) kadın ve erkeklerin mesleğe ilişkin benzer tutumlara sahip oldukları görülmektedir. Öğrenim görülen bölüm değişkeni ile ilgili bazı araştırmalarda (Oral, 2004; Çakır, Kan ve Sünbül, 2006), öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin tutumlarının farklılaştığı, bazı araştırmalarda ise (Çapri ve Çelikkaleli, 2008) farklılaşmadığı belirlenmiştir. Öğrenim türü değişkeni açısından öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları inceleyen araştırmalarda (Erdem ve Anılan, 2000; Tok, 2009), öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin tutumlarının anlamlı biçimde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu araştırmada farklı bölüm ve öğretim türlerinde öğrenim gören, farklı cinsiyetlerdeki öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumlarının anlamlı biçimde farklılaşmaması ve öğretmen adaylarının mesleğe ilişkin tutumlarının olumlu olduğunun belirlenmesi, öğretmen yetiştirme açısından olumlu bir durum olarak nitelendirilebilir.

Öğretmen adaylarının özyeterlik inançları ile mesleğe yönelik tutumları arasında pozitif yönde düşük düzeyde (*orta düzeye yakın*, $r = .28$) anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Konuyla ilgili bazı araştırmalarda da (Çakır, 2005; Çakır, Erkuş ve Kılıç, 2004; Çapri ve Çelikkaleli, 2008; Oğuz ve Topkaya, 2008) özyeterlik ve öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum arasında pozitif yönde, anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Ancak bu araştırmada, adayların özyeterlik algılarının yüksek ve mesleğe yönelik tutumlarının olumlu olması her ikisi arasında artı yönde ve yüksek düzeyde bir ilişki beklentisi oluştururken düşük düzeyde bir ilişkinin çıkması ilginç bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bu durumun, bölüm değişkeni açısından öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ve özyeterlik algıları arasındaki farklılığın bir sonucu olabileceği düşünülmektedir. Örneğin tutum ölçeğinden alınan toplam puanlar açısından bakıldığında, İlköğretim Matematik ve İngilizce Öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adayları en yüksek ortalamalara sahipken, aynı adaylar özyeterlik ölçeğinden alınan toplam puanlar açısından en düşük ortalamalara sahiptir.

Araştırmadan elde edilen bu bulgular ışığında uygulamacılar ve araştırmacılar için bazı öneriler geliştirilmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının özellikle öğrenci katılımını sağlama ve sınıf yönetimi açısından kendilerini daha az yeterli algıladıkları belirlenmiştir. Bu nedenle öğretmen yetiştiren programlarda, adayları bu açıdan daha yeterli kılmayı amaçlayan derslerin (örn. sınıf yönetimi) içeriği ve yürütülmesi gözden geçirilebilir. Bu derslerde öğrencilerin derse katılımını ve sınıf yönetimini sağlamada önemli bir değişken olan öğrenci güdülenmesi, ağırlıklı bir konu olarak işlenebilir. Araştırmada, cinsiyet ve bölüm değişkenlerine göre öğretmen adaylarının özyeterlik algılarının farklılaştığı belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının özyeterlik inançlarına ilişkin farklılaşmanın kaynağının derinlemesine incelenmesini sağlayan nitel desenli çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Balcı, A. (2006). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler* (6. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44, 1175-1184.
- Baykul, Y. (1990). *İlkokul Beşinci Sınıftan Lise ve Dengi Okulların Son Sınıflarına Kadar Matematik ve Fen Derslerine Karşı Tutumda Görülen Değişmeler ve Öğrenci Seçme Sınavındaki Başarı ile İlişkili Olduğu Düşünülen Bazı Faktörler*, Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Bozdoğan, A. E.; Aydın, D. ve Yıldırım, K. (2007). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 83-97.
- Bulut, H. ve Doğar, Ç. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine karşı tutumlarının incelenmesi, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 13-27.
- Bulut, İ. (2009). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumlarının Değerlendirilmesi (Dicle ve Fırat Üniversitesi örneği), *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 13-24.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Geliştirilmiş 2. baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Can, G. (1987). Öğretmenlik Meslek Anlayışı Üzerine Bir Araştırma (Ankara Okullarında). *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 159-170.
- Caprara, G. V.; Barbaranelli, C.; Steca, P. & Malone, P. S. (2006). Teachers' self-efficacy beliefs as determinants of job satisfaction and students' academic achievement: A study at the school level. *Journal of School Psychology*, 44, 473-490.

- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2005). *Research methods in education (5th Ed.)*. London, New York: Routledge Falmer.
- Çakır, Ö. (2005). Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı (İÖLP) ve Eğitim Fakülteleri İngilizce Öğretmenliği Lisans Programı Öğrencilerinin Mesleğe Yönelik Tutumları ve Mesleki Yeterlik Algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (6), 27–42.
- Çakır, Ö., Erkuş, A., ve Kılıç, F. (2004). *Öğretmenlik Meslek Bilgisi Programının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Mersin: Mersin Üniversitesi Yayınları.
- Çakır, Ö.; Kan, A. ve Sünbül, Ö. (2006). Öğretmenlik Meslek Bilgisi ve Tezsiz Yüksek Lisans Programlarının Tutum ve Özyeterlik Açısından Değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 36–47.
- Çakıroğlu, E. & Işıksal, M. (2009). Preservice elementary teachers' attitudes and self-efficacy beliefs toward mathematics, *Education and Science*, 34(151), 132-139.
- Çapa, Y. ve Çil, N. (2000). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 69–73.
- Çapa, Y., Çakıroğlu, J. & Sarıkaya, H. (2005). The development and validation of a Turkish version of the teachers' sense of efficacy scale. *Education and Science*, 30(137), 74–81.
- Çapri, B. ve Çelikkaleli, Ö. (2008). Öğretmen Adaylarının Öğretmenliğe İlişkin Tutum ve Mesleki Yeterlik İnançlarının Cinsiyet, Program ve Fakültelerine Göre İncelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 33–53.
- Çeliköz, N. ve Çetin, F. (2004). Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarını Etkileyen Etmenler. *Milli Eğitim Dergisi*, 162, 136–145.
- Dembo, M. H., & Gibson, S. (1985). Teachers' sense of efficacy: An important factor in school improvement. *The Elementary School Journal*, 86(2), 173-184.
- Deryakulu, D. (2004). Epistemolojik inançlar. Kuzgun, Y. Ve Deryakulu, D. (Ed.), *Eğitimde Bireysel Farklılıklar* (s.259–287). Ankara: Nobel Yayın- Dağıtım.
- Ekici, G. (2008). Sınıf Yönetimi Dersinin Öğretmen Adaylarının Öğretmen Özyeterlik Algı Düzeyine Etkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 98–110.
- Erdem, A. R. ve Anılan, H. (2000). PAÜ Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı), 7, 144–149
- Eren, E. (2000). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul. Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Goddard, R. D., Hoy, W. K., & Woolfolk-Hoy, A. W. (2000). Collective teacher efficacy: Its meaning, measure, and impact on student achievement. *American Educational Research Journal*, 37(2), 479-507.
- Goddard, R. D., Hoy, W. K., & Woolfolk-Hoy, A. W. (2004). Collective efficacy beliefs: Theoretical developments, empirical evidence, and future directions. *Educational Researcher*, 33(3), 3-13.
- Goodson, I. & Hargreaves, A. (2005). Series editors' preface. In A. Harris ve D.Muijs. *Improving schools through teacher leadership* (pp. vii-x). New York: Open University Press.
- Guskey, T. R. (1988). Teacher efficacy, self-concept, and attitudes toward the implementation of instructional innovation. *Teaching and Teacher Education*, 4, 63–69.
- Gürbüz, H. ve Kışoğlu, M. (2007). Tezsiz Yüksek Lisans Programına Devam Eden Fen Edebiyat ve Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları (Atatürk Üniversitesi Örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 71–83.

- Gürbüzürk, O. ve Şad, S. N. (2009). Student teachers' beliefs about teaching and their sense of self-efficacy: A descriptive and comparative analysis. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 201-226.
- Gürcan, A. (2005). Bilgisayar Özyeterliği Algısı ile Bilişsel Öğrenme Stratejileri Arasındaki İlişki. *Eğitim Araştırmaları*, 19, 179-193.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş* (12. Basım). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karadağ, E., Baloğlu, N., & Çalışkan, N., (2009, May). Öğretmen adaylarının stresle başa çıkma yolları ve yetkinlik duygusu yönelimleri: Bir MANAVO analizi. *Paper presented at the 1st International Congress of Educational Research*. Çanakkale-Turkey.
- Karasar, N., (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Leader, G. (2003). Lifelong learning: policy and practice in further education. *Education + Training*, 45(7), 361-370.
- McLaughlin, M. W. & Talbert, J. E. (2006). *Building school-based teacher learning communities: Professional strategies to improve student achievement*. New York, NY: Teachers College Press.
- Morgil, İ., Seçken, N. ve A. S. Yücel. (2004). Kimya Öğretmen Adaylarının Özyeterlik İnançlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 62-72.
- Nacaklı, Z. (2006, 26-28 Nisan). İlköğretim Öğrencilerinin Müzik Dersine İlişkin Tutumları, *Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumunda Sunulan Bildiri*. Pamukkale Üniversitesi-Denizli.
- Oğuz, A. ve Topkaya, N. (2008). Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Öğrencilerinin Öğretmen Özyeterlik İnançları ile Öğretmenliğe İlişkin Tutumları. *Akademik Bakış*, 14, 23-36. [Erişim: <http://www.akademikbakis.org>, Nisan 2008].
- Oral, B. (2004). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15, 88-98.
- Öcalan, T. (2004). *İlköğretimde Matematik Öğretimi*. Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Özdemir, S. M. (2008). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretim Sürecine İlişkin Özyeterlik İnançlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 14(54), 277-306.
- Pehlivan, H. (2009, 1-3 Mayıs). Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Paper presented at the 1st International Congress of Educational Research*. Çanakkale-Turkey.
- Rimm-Kaufman, S. E., & Sawyer, B. E. (2004). Primary-grade teachers' self-efficacy beliefs, attitudes toward teaching, and discipline and teaching practice priorities in relation to the „responsive classroom“ approach. *The Elementary School Journal*, 104(4), 321-341.
- Robbins, S. (1994). *Örgütsel Davranışın Temelleri* (Çev: S. A. Öztürk) Eskişehir: ETAM Basım Yayın.
- Semerci, N. ve Semerci, Ç. (2004). Türkiye'de öğretmenlik tutumları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1). 137-146.
- Stein, M. K., & Wang, M. C. (1988). Teacher development and school improvement: The process of teacher change. *Teaching and Teacher Education*, 4, 171-187.
- Şahin, F. S., Zade, B. M. ve Direk, H. (2009, 1-3 Ekim). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum ve Yaşam Doyum Düzeyleri, XVIII. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında Sunulan Bildiri*, Ege Üniversitesi-İzmir.
- Şimşek, H. (2005). Ortaöğretim Alan Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programına Devam Eden Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Elektronik Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 1-26.

- Şişman, M. (2004). *Öğretmenliğe Giriş (7. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tok, T. N. (2009, 1-3 Ekim). Öğretmen adaylarının bazı değişkenler açısından öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının karşılaştırılması, XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayında sunulan bildiri, Ege Üniversitesi-İzmir.
- Tschannen-Moran, M. & Woolfolk-Hoy, A. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17, 783–805.
- Tschannen-Moran, M., Woolfolk-Hoy, A. & Hoy, W. K. (1998). Teacher efficacy: Its meaning and measure. *Review of Educational Research*, 68, 202-248
- Üstüner, M. (2006). Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 12(45), 109–127.
- Üstüner, M., Demirtaş, H. ve Cömert, M. (2009). The attitudes of prospective teachers towards the profession of teaching (The case of İnönü University, Faculty of Education). *Education and Science*, 34(151), 140-155.
- Woolfolk, A. E. & Hoy, W. K. (1990). Prospective teachers' sense of efficacy and beliefs about control. *Journal of Educational Psychology*, 82, 81–91.
- Woolfolk, A. E., Rosoff, B. & Hoy, W. K. (1990). Teacher's sense of efficacy and their beliefs about managing students. *Teaching and Teacher Education*, 6, 137–148.
- Woolfolk-Hoy, A. & Spero, R. B. (2005). Changes in teacher efficacy during the early years of teaching: A comparison of four measures. *Teaching and Teacher Education*, 21, 343–356.
- Yetim, H. (2006). *İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Matematik ve Türkçe Derslerine Yönelik Tutumları ile Bu Derslerdeki Başarısı Arasındaki İlişki*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yüksel, S. (2004). Tezsiz Yüksek Lisans Programının Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumlarına Etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 355–379.